

Minner fra Sør-Trøndelag fylkes arbeidsskole på Moholt 1934 - 50

Av Åsta Prøsch

I 1932 og igjen i 1933 vedtok fylkestinget i Sør-Trøndelag at det skulle settes i gang en arbeidsskole for voksen ungdom i den ledige bygningen på Moholt etter Sør-Trøndelag fylkesskole som ble nedlagt i 1927. Denne bygningen var blitt bygd i 1902 for det som da het Sør-Trøndelag amtsskole. Skolen skulle da ha et fast tilholdssted etter å ha flyttet fra bygd til bygd. Se artikkel i *Årbok for Strinda historielag 2010* om denne skolen.

Før skolen kom i gang 1. november 1934, ble det bygd ei smie i en etasje på 84 m² og innredet leilighet til smedlæreren i 2. etasje i hovedbygget. Det var 2 avdelinger - en snekkeravdeling og en smedeavdeling. Som snekkerlærer og styrer ble ansatt Per J. Mo og som smedlærer Ivar Bjørdal. Bjørdal hadde vært smedlærer ved Møre fylkes arbeidsskole ved Molde.

Det ble i 1934 tatt opp 15 elever ved hver av de to avdelingene, og av disse var 14 fra Strinda. Til 18 av de 30 elevene ble det utdelt kr. 1220 i stipend. Budsjettet for skolen det første året var kr 10680, hvorav lærerlønnene var kr 6660. Staten betalte 2/3 av utgiftene, Strinda kr 600 og fylket resten.

Kilde: Sør-Trøndelag fylkestings forhandlinger 1935 og 36.

Knut L. Vik

Mitt første møte med Arbeidsskolen var høsten 1934. En venn av far kjørte oss i privatbil fra Levanger. En slik tur var en opplevelse for et lite barn den gangen. Familien hadde bodd på Levanger i 5 år. Alle trivdes godt, og vi hadde liten lyst til å flytte. Men far som hadde vært snekkerlærer på Røstad skole, ønsket nye utfordringer. Han hadde derfor søkt stillingen som kombinert snekkerlærer og bestyrer på den nyopprettede skolen og fått den. Nå sto en litt forkommen familie der i høleregnet og så på den store hvite bygningen. Jeg var nesten 3 år, og dette er et av mine første barndomsminner.

Skolebygningen hadde stått tom i noen år, og vår første erfaring var at det vrimlet med rotter. Mor startet kampen mot dem med et utall av rottefeller, mens far hadde hendene fulle med å forberede skolestart. Skolens målgruppe var unge menn fra landsbygda som skulle forberede seg på å ta over en gård og bli i stand til å holde hus og redskaper i orden. Skoleåret startet 1. oktober og varte til 1. mai. Tidspunktet var valgt med omhu for å unngå de travleste tidene på gårdene slik som våronn, slåttonn, skuronn og potetopptaking. Noen brukte også dette 7-måneders kurset som start på en yrkesutdannelse.

Fra

Plan for Sør-Trøndelag arbeids- skole, Strinda, ved starten i 1934

Formål:

Skolens formål er å lære opp unge, evnerike gutter til å bli selvhjulpne gårdbrukere, for så vidt angår utførelsen av de på en landsgård almindelige forefallende tre- og jernarbeider, og som byggehåndverkere. Undervisningen blir lagt an på på en så praktisk og heimleg grunn som overhodet mulig. Skolen har hvert år et kurs på 7 måneder som begynner først i oktober. Hvert kurs gir plass for inntil 30 elever - 15 i hver avdeling. Skolen har 2 avdelinger.

I. Vanlig snekring og redskapsarbeider

I denne avdeling får elevene opplæring i utførelse av vanlige innbugjenstander med eller uten beising og boning. Stopping av madrasser, divaner o.l. Likeså opplæring i dreining, bygningssnekring, hjul og vanlige gårdsredskaper så vel til sommer- som vinterbruk. I tegning undervises i frihåndstegning, konstruksjons- og møbeltegning. Viderekommende elever i denne avdeling kan dessuten få opplæring i utførelse av finere møbler til spisestue, bestestue og soverom.

II. Smedavdeling

I denne avdeling får elevene skiftevis arbeide med eldsmiing, filing og maskinarbeid, og får opplæring i all slags smiing til vanlige gårdsredskaper som grev, plog- og selebeslag, hjulskoning, vognbeslag og eggjarn. Dertil sagakslinger, dreibenk- og forskjellige maskinbeslag. I tegning har de først noget frihåndstegning og senere konstruksjons-, projeksjons- og fagtegning.

Skolen har elektrisk drivkraft og nogen enkle maskiner som elevene får bruke for å lette arbeidet, men i snekkeravdelingen først etter jul, for at de først skal arbeide med hånden.

Arbeidsforskrifter:

For alle avdelinger gjelder det at elevene må gå gjennom den fastsatte modellrekke. Når skolen er slutt blir det gjerne holdt en utstilling av elevens arbeider, og de de som ønsker det får vitnemål fra skolen. For å få det må elevene i avdeling I gjøre de arbeidsprøver som blir gitt – en for hver måned på etterjuls-vinteren, og til slutt en eksamensprøve i snekring og tegning. Disse arbeider blir lagt til grunn for vitnemålet. I avdeling II blir alt arbeid lagt til grunn for vitemålet.

Arbeidstid de 5 første dager i uken er 8 timer pr. dag, derav 1 ½ time tegning. Lørdag 4 timer uten tegning. Skolens styrer har rett til å foreta endringer i arbeidstiden om han anser det ønskelig. Elevene må møte til fastsatt arbeidstid og ikke uten tillatelse være borte fra undervisningen.

Skolen holder det verktøy som behøves undertatt metermål, tollekniv og tegnesaker. Elevene er ansvarlig for det verktøy som de får utlevert til bruk og må betale det som kommer bort eller som blir ødelagt.

Undervisningen er fri, og trengende elever som går hele kurset får stipendium. Skjema til søknad herom fåes tilsendt fra skolen. Elevene får det som de forarbeider mot å betale materialene. Skolen har dog rett til å holde tilbake særdeles vel utførte gjenstander til mønster for senere kurs.

Oppholdet

Elevene bor på skolen. For full kost, hus, lys og brensel betaler elevene forskuddsvis kr 45,00 pr. måned.

Elevene må etter tur hjelpe til i kjøkkenet med opvartning, potetskrelling, hugging og innbæring av ved og forskjellig annet arbeid som kokkepiken trenger hjelp til.

Elevene holder sig selv med sengeklær samt håndklær og såpe. Klokken 10 om kvelden må alle elever være inne og kommet til ro.

Moholtan høvsten 1934

Bilder fra skolens første år sett fra øst - med Brøsetvegen i forgrunnen. I det nederste bildet ser vi til høyre den nye smia som ble ferdig i oktober 1934.

I hovedhusets høyre fløy var det 2 snekkerrom i 1. etasje og tegnesal i 2. etasje.

Bak de vinduene vi ser i venstre fløy, var i 1. etasje husmorens leilighet (mot veien), skolens kjøkken og spisesal, og i 2. etasje hushjelpenes rom (mot veien) og bestyrer og snekkerlærer Mo sin leilighet. Smedlærer Bjørdals leilighet var i 2. etasje på vestsiden av huset. Elevenes rom var i 3. etasje i de 4 gavlene.

Foto: Fra Arbeidsskolens arkiv (øverst) og utlånt av Åsta Prøsch (nederst).

Det ble i tillegg til smiing og trearbeid også undervist i møbelstopping, salmakerarbeid, maling, lakkering og tegning. Dette gjorde at det trengtes lærere i noen av disse fagene også. Jeg husker godt Arne Mikkeltaug fra Ørlandet. Han var en fremtredende motstandsmann under krigen, og han ble så hardt mishandlet både i Bandeklosteret og i konsentrasjonsleir i Tyskland at han ble invalid for resten av livet. Han underviste i møbelstopping. Jon Vold fra Røros hadde kurs i maling og lakkering, og Strindalærerne Johannes Bull Hansen og

Tormod Tvette tok seg av tegneundervisningen. Det var nok flere, men det husker ikke jeg.

Skolen var en internatskole, og det krevde overnattingsplasser og matstell. Det første året måtte mor, min mormor og en kusine av meg styre kjøkkenet. Noen av nabolagets fruer hjalp til med en grundig rundvask og rengjøring. Etter hvert ble det tilsatt en husmor og to hushjelpere. Husmor var Gerda Hovde fra Ørlandet. Hun styrte kjøkkenet og matlaging med fast hånd, og hadde også god greie

I 1937 ble smia utvidet til 246 m² og påbygd en etasje. I den nye etasjen var det lager. Det ble også bygd nytt uthus med grisehus og WC. Barna på bildet er fra venstre Åsta, Jon og Peder Mo, og en kammerat av Peder.

Foto og tekst på bildet: Per J. Mo.

på førstehjelp. Hun kom tidlig om høsten og plukket bær som hun saftet og syltet. Det styrket budsjettet.

Bygningene

Hovedbygningen var et solid tømmerhus med full kjeller under. Der var det vedboder, koksbinge, matboder og en vaskekjeller som ble benyttet etter tur- og ordning. Klesvask var heldagsarbeid den gangen. Det flotteste rommet i kjelleren var et bad og en stor badstu. Hver lørdag ble badstua benyttet av alle i huset. Elevene måtte etter tur fyre opp en solid koksovn som varmet opp en diger vanntank med termometer. Vannet måtte nemlig ikke koke. Det kunne skade tanken.

Etter arbeidstid hadde elevene førstereit på badet. Det kunne trenge, for særlig de som jobbet i smia var ganske skitne. Ut over kvelden var det de ansattes tur. For meg var det et eventyr med dusj og badedekar etter å ha hatt lørdagsvasken i en stamp på kjøkkenet.

Da NM på ski ble arrangert på Strinda i 1948,* ble Arbeidsskolen base for løperne p.g.a. bademulighetene. I tillegg kunne smia brukes til tjørebrenning av ski. Det var den tids supersmurning.

I først etasje var det leilighet for husmora, internatkjøkken og spisesal for elevene. Oppvaskmaskin fantes ikke, så elevene hjalp til med oppvasken etter tur. De hjalp også til med vedbæring, for det ble koka både på elektriske komfyrer og vedkomfyrer.

Ved siden av spisesalen lå fars kontor, og så fulgte et rom for maling og lakkering og 2 snekkersaler. Der er nå Svanholms seremonirom.

I den ene salen sto det dreibenk, bandsag og kutter (for høvling). Det hendte at noen skadet seg, og da var det bra at husmora kunne litt førstehjelp. Dessuten var det god hjelp å få av legene på Reitgjerdet.

*. Se Årbok for Strinda 2002, s. 43

Ved inngangen til skolen i 1937. Til venstre smedlærer Ivar Bjørdal. Til høyre snekkerlærer og styrer Per J. Mo. Mannen i midten er en tidligere elev som var på besøk. Foto og tekst på bildet: Per J. Mo.

Andre etasje inneholdt leiligheter for oss og familien til smedlæreren. Vår leilighet besto av kjøkken med en vedkomfyr og en elektrisk komfyr. Jeg var et ”utebarn”, og når jeg kom inn fra leiken med stivspekte beksømsko om vinteren, ble beina puttet inn i steikovnen på vedkomfyren for å tine sko og føtter. Ellers var det to stuer og et stort og et lite soverom. Ved siden av kjøkkenet var et spis-

kammer. Til oppvarming ble det over hele huset brukt ved og koks. Utenfor den ene stua vår var en entré. Der sto husets eneste telefon med nr. 1933. Det ble en del løpeturer for å hente personer som ble oppringt. Ved siden av smedlærerens leilighet var tegnesalen. Årets juletreffest ble avholdt der.

Tredje etasje var kvistrom med rulle for glatting av duker og en del oppbevaringsrom for ting og tang. Hovedbygningen hadde fire gavler der det ble innredet elevrom. Det var plass for 5 elever på hvert rom. Ikke akkurat noe luksusliv. Skolen hadde altså elevplass for 30 elever, men bare soveplass for 20. Dette problemet ble løst ved at det alltid var menn fra nærmiljøet som ble opptatt som elever. De kunne bo heime. Dessuten ble det leid en del hybler så behovet ble dekket.

Elever og en forbipasserende på Brøsetveien i 1937. Foto og tekst på bildet: Per J. Mo.

Smedavdelingen og snekkeravdelingen 1938-39 - med lærere.
Foto: Arbeidsskolens arkiv.

Dagsrytmen

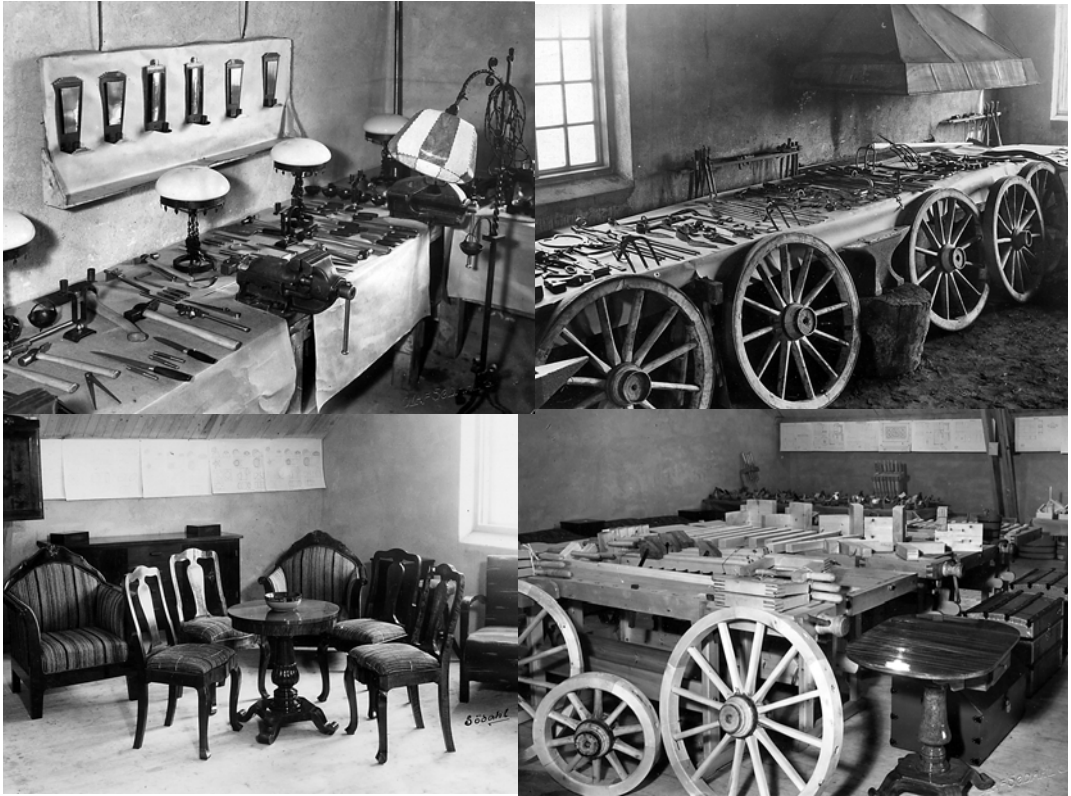
Det var vekking kl. 7. En av hushjelpene tok en runde på loftet med en bjelle. Frokost ble servert når alle var på plass, og skoledagen startet kl. 8. Middagspausen var mellom 12 og 13.30, og så fortsatte undervisningen fram til kl. 17.00. Da ble nonsmat servert. Kveldsmat var kl. 20. For oss barna var det populært å få ringe med bjella på loftet da.

I dette store huset var det mange trapper med tilhørende gelender. Det innbød til skliturer som ofte endte med knall og fall de første årene.

Flere bygninger

Like bak og til side for hovedhuset lå uthuset. Der var det utedo – 3 stykker - pluss urinal for elevene, og så hadde hushjelpene og lærerne hvert sitt. Disse utedoene ble tømt en gang i uka av en lokal hesteeier. Han la på et torvstrølag på toppen før han kjørte til Lade og tømte dem. Jeg husker ikke hvor. I enden av uthuset lå grisehuset. Vi kjøpte alltid en grisunge først på året, og i desember ble den til julemat. Det var god matauk.

Ved siden av gårdsplassen lå et lite skur til oppbevaring av materialer og utstyr av ymse slag. Bak der igjen lå smia, lita til å begynne med. Men den ble bygd på etter hvert som behovet vokste, første

Elevarbeider 1938. Foto: Fotograf Sødahl. Fra Arbeidsskolens arkiv.

gang i 1937. I smia var det selvsagt esse, ambolter, slegger og maskiner som det var behov for i ei smie.

Utearealet

I tillegg til bygningene var det en ganske stor hage med frukttrær og bærbusker. Det var også plass til å dyrke grønnsaker og poteter.

Vi barna fikk fort lekekamerater i nabolaget. Det store området og alle bygningene ga muligheter for lek og moro. Det var indianer og hvit, klatring, gjømsel og balansering på vaterbordet som gikk

rundt hele huset. Mest spennende var det med mørkegjømsel i den store kjelleren.

Krigen

Da krigen rammet Norge 9. april 1940, fikk det konsekvenser også for Arbeidsskolen. Elevene ble øyeblikkelig sendt heim. Noen av dem var vel i den alder at de måtte melde seg til krigstjeneste.

En av de første dagene etter krigsutbruddet gikk det rykter om at byen skulle bombes av engelske fly. Det førte til panikk, og mange valgte å rømme oppo-

ver Strinda. De fleste tok inn hos slekt og venner eller på bondegårdene. Men det var et par familier som kom til Arbeidsskolen og ba om å få bli der noen dager, og det fikk de selvsagt. Men allerede 15. april ble det spørsmål om å bruke skolen til sykehus. Et stort rødt kors ble malt på taket, og gamle og syke rykket inn. Lærerne fikk beholde sine leiligheter, men det var en ganske spesiell situasjon. Overlege Rian ved Reitgjerdet hadde det medisinske ansvaret, og han sørget for at relativt friske pasienter derfra med pleiere hjalp til med vedbæring, rengjøring og andre oppgaver.

I den forbindelse var det en historie som ble fortalt både under og etter krigen i ymse variasjoner. Min far hadde daglige samtaler med dr. Rian og fikk på den måten førstehånds kjennskap til episoden. Han skrev ned hele historien med en gang (se side 88).

Etter hvert som krigshandlingene avtok og alt ble tilnærmet normalt, ble sykehusdriften avviklet. Skolen kom i gang med et nytt kull høsten 1941. Men da dette skoleåret var slutt våren 1942, ble skolen rekvirert av tyskerne. Vi fikk fortsatt bo i leiligheten vår, men måtte gi fra oss soverommet vårt til den tyske legen. Trivelig var det ikke, men de voksne fant en brukbar tone seg imellom. Vi barn syntes det var litt spennende å lære et nytt språk. Den tyskeren som hadde ansvaret for matforsyningene, kom av og til opp i entreéen vår med et brød (stomp). Han kakket på døra og forsvant

før vi rakk å reagere. Han hadde nok skjønt at det var lite mat for befolkningen.

Våren 1944 fikk vi beskjed om at tyskerne skulle ha hele skolen. Både vi og de tyskerne som var der ble ”kastet” ut. Familien vår ble innkvartert i en enebolig i Roald Amundsens vei i Ila sammen med en annen familie som hadde mistet sitt hjem. Smedlærer Bjørdal fikk tildelt en leilighet i Abels gate i Ila. For meg som fremdeles var folkeskoleelev, var det trist å måtte forlate Åsvang skole. Men det gikk greit å finne seg til rette i 7. klasse på Ila skole.

Vi hadde en fantastisk utsikt over byen der vi bodde. Jeg husker spesielt et britisk bomberaid vinteren 1944/45 der flyene slapp ut strimler med staniol for å forvirre det tyske luftskytset. Det ble et flott og spennende skue, og vi ”glemte” å gå i kjelleren. Da freden nærmet seg, fikk vi se norske flagg på Ilsvikøra allerede 7. mai i den fullt utsprungne bjørkeskogen. Da rant tårene før jubelen brøt løs for alvor. Om kvelden flammte bålene over hele byggebeltet. Folk brente blendingsgardinene. 8. mai strømmet ”alle” til byen.

Fred

Da freden kom, måtte tyskerne forlate Arbeidsskolen. Skolen var skitten og nedslitt, og kakerlakkene marsjerte langs taklistene og falt til gulvet med et smell. Etter en grundig rengjøring kom skolen i gang ut på høsten.

Tida etter 1950

Smedlærer Ivar Bjørdal overtok som bestyrer etter Per J. Mo. Denne stillingen hadde han til 1959. I årsmeldingen 1950/51 ser vi at smedavelingen har fått nytt navn: Smed- og maskinavdelingen. Fra skoleåret 1953/54 fikk skolen en ny plan. Skoleåret ble utvidet fra 7 til 10 måneder. Formålet med skolen er nå *“å gi unge gutar opplæring i det tre- og jarnarbeid som vanleg fell på ein landsgard eller ein bygdehandverkar. Skulen skal dessutan gi den teoretiske undervisning som svarar til den praktiske opplæringa. Elevane skal lære seg til å bruke enkle arbeidsmaskinar”*.

Den teoretiske undervisningen ble utvidet: I snekkeravdelinga skal det *“undervisast i frihandsteikning, konstruksjons-, projeksjons- og yrkesteikning, bokføring, materiallære, yrkeslære, overflatehandsaming, stil- og fargelære”*. Smed- og maskinavdelinga hadde de samme fagene unntatt overflatehandsaming og fargelære. Der var det også undervisning i sveising med gass og elektrisitet. I denne avdelinga *“arbeidar elevene skiftevis i eldsmia og maskinverkstaden. I maskinverkstaden vert gjeve opplæring i lagging av ymse handverktøy og mindre maskiner, m. a. sagakslingar, dreiebenkbeslag for tredreiing, boremaskinar og skruestikkar, o. l.”*

I 1955 vedtok fylkestinget å bygge på verkstedet en etasje - for å ha snekkerverksted, materialrom og lager i 2. etasje. Da kunne snekkeravdelinga flytte ut av hovedbygget. Arbeidet ble satt i gang i 1955, men bygget ble først tatt i bruk ved starten av skoleåret 1957/58.

I 1960 ble Arbeidsskolen omgjort til yrkesskole - Sør-Trøndelag fylkes yrkesskole. Da var det blitt bygd ny internatbygning med plass til 48 elever. Fram til da hadde elevenes rom hele tiden siden 1934 vært i 3. etasje i hovedbygget - med plass til 20 elever. Det ble også innredet et metallverksted i internatbyg-

gets sokkeletasje. Ny rektor ble Hans Schrøder - daværende rektor ved Strinda og Malvik yrkesskole på Charlottenlund. (Denne skolen ble opprettet i 1947 i et bygg etter tyskerne ved Charlottenlund stasjon). Schrøder ble rektor ved begge skolene, og skolene samarbeidet. Skolen hadde en jern- og metallavdeling og en trearbeidsavdeling.

Det ble ny omorganisering i 1965 - da ble skolene på Moholt og Charlottenlund slått sammen til en administrativ og økonomisk enhet under navnet Moholt yrkesskole. Den sammenslåtte skolen hadde det første året 126 elever og linjene jern og metall grunnkurs (8 klasser), maskinarbeid 2. skoleår (2 klasser), trearbeid grunnkurs (halv klasse) og maskinsnekring 2. skoleår (halv klasse).

I 1976 kom en ny lov - *“Lov om videregående opplæring”* - og Moholt yrkesskole ble Moholt videregående skole med linjer for yrkesfag. I 1982 ble skoleanlegget et voksenopplæringssenter, og da ble det bygget et nytt verkstedbygg.

I 1992 sto det ferdig et nytt kontor-, verksted- og lagerbygg for Hjelpemiddelsentralen for Sør-Trøndelag på området.

Gerhard Schøning skole overtok opplærings-senteret i 1996 og drev det fram til 2000.

I 1999 vedtok fylket at hele skoleanlegget skulle selges.

Skolens gamle hovedbygning eies i dag av Svanholm begravellesbyrå, hjelpemiddelsentralbygget av TrønderTaxi og verkstedbygningen fra 1982 av Trondheim Frikirke.

Kilder:

Sør-Trøndelag fylkes forhandlinger. Div. år.

Moholt videregående skole. Et kort resymé gjennom 100 år 1876 - 1976. Ved skolens rektor i 1976, Karl-Johan Pettersen. Trondheim 1976.

Knut L. Vik

Far var plaget med magesår, og kosten under krigen var ikke akkurat magesvennlig. Han begynte å skranke, var gjennom operasjon og sykemelding, men ble aldri helt frisk. Han døde høsten 1948. Vi fikk bo i leiligheten til høsten 1950 fordi det var vanskelig med husrom. Den nye snekkerlæreren hadde ikke behov for leiligheten. Vi flyttet da

inn på 3 hybler i Brøset hageby, men jeg var ferdig med skolen og klar for å forlate heimen.

Åsta Prøsch, f 1931, har vært lærer ved Åsvang skole 1953 - 1995.

To bilder fra 1960-tallet og ett fra 2006. Det øverste bildet viser verkstedbygningen slik den ble etter 1957. På det midterste ser vi internatbygningen fra 1960. Det nederste viser at området nå er kraftig bebygd. Vi ser hovedbygningen (1), verkstedbygningen (2) og internatbygningen (3). Nr. (4) var en verkstedbygning som sto ferdig ombygd til kirkebygning for Trondheim Frikirke i 2002. Bygning (5) ble kjøpt av TrønderTaxi i 2001 til kontor og samlingssted for sjåførere. Med i salget var internatbygningen (3) - som nå er hybelhus.

I hovedbygningen (1) er Svanholm begravellesbyrå, og i verkstedbygningen (2) er Espnes Apparatservice AS.

Foto: Arbeidsskolens arkiv (1960-tallet) og Knut L. Vik (utsikt fra Tyholt-tårnet).